

OMÓWIENIE:

Księga Kabał Królowej Sobieskiej w opracowaniu Ewy Śnieżyńskiej-Stolot i Fabia Boniego

Andrzej Borowski

Polska Akademia Umiejętności
a.borowski@op.pl

ABSTRACT

Review of *Księga Kabał Królowej Sobieskiej* w opracowaniu Ewy Śnieżyńskiej-Stolot i Fabia Boniego, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2021, s. 359.

Publikacja, która jest przedmiotem niniejszego omówienia czyli *Księga kabał królowej Sobieskiej* to książka skonstruowana z dwóch części. Pierwsza z nich jest obszerną, liczącą 110 stron monografią naukową pierwotnego tekstu włoskiego, którego transkrypcję zamieszczono w części drugiej, także obszernej, liczącej 279 stron. W części tej, nazwanej tu nazbyt skromnie „aneksem” dr Fabio Boni transkrybował bezbłędnie tekst, którego dotyczy wspomniane opracowanie i komentarz i który znajduje się w rękopisie Biblioteki Jagiellońskiej sygn. 2284. Rękopis ten nie został dotąd nigdy tak wszechstronnie opracowany i skomentowany jako źródło do poznania mentalności w drugiej połowie XVII w., zwłaszcza zaś jako podstawa oceny oddziaływania na nią i roli, jaką w tym oddziaływaniu pełniły wzorce myślenia magicznego. Skojarzone one zostały przez autora (autorów?) tego tekstu, a nawet do pewnego stopnia istotnie uprawomocnione poprzez stałe odwoływanie się do autorytetu Biblii (*auctoritas Scripturae Sacrae*), ale też także do tradycji mistyki żydowskiej, czyli właśnie do Kabały. Ta bowiem w okresie wczesnonowożytnym, zwłaszcza zaś w w. XVI-XVII łączona była w rozmaity sposób z tradycją neoplatońską, tak charakterystyczną dla prądu humanistyczno-renesansowego. Owe relacje pomiędzy myśleniem magiczno-kabalistycznym a elementami prądów filozoficznych (jak

odrodzeniowy neoplatonizm i późniejszy neostoicyzm chrześcijański właśnie) omawia szczegółowo i w niektórych punktach w sposób odkrywczy, erudycyjny wstęp autorstwa Ewy Śnieżyńskiej-Stolot, najwybitniejszej obecnie w Polsce znawczyni wczesnonowoczesnej kultury astrologicznej i magicznej. Wartość poznawcza tego wstępu oraz komentarzy szczegółowych, które się odnoszą do rękopiśmiennego tekstu *Księgi kabał królowej Sobieskiej* istotna jest wszakże dla szerszego, niż wąski tylko krąg specjalistów tj. dla środowiska zawodowych historyków idei, znawców świadomości europejskiej XV-XVII ww. oraz badaczy mentalności wczesnonowoczesnej. Polega owa wartość na tym, że tekst, o którym tu mowa uświadamia istotną rolę oddziaływania magicznego myślenia o świecie i o rzeczywistości na sposób pojmowania i opisywania realności w stuleciu określanym w kulturze Zachodu jako „wiek rozumu” (*the Age of Reason*) czyli na przełomie XVII / XVIII w. Materiał tekstowy opracowany przez Ewę Śnieżyńską-Stolot oraz przetłumaczony (czyli więc przecież także zinterpretowany) bezbłędnie przez Fabia Boniego i zamieszczony w tej książce jest bardzo ważny dla poznania świadomości zachodnioeuropejskiej tego okresu. Odzwierciedla on bowiem paradygmat prymitywnego myślenia przyczynowo-skutkowego, zasadniczo alternatywny wobec wzorów myślenia, które w przyszłym, czyli w osiemnastym stuleciu miały zastąpić model opisu rzeczywistości „poetycki” (tj. po neoplatońsku hermetyczno-magiczny) innym, bo newtonowskim paradygmatem przyrodoznawczym. Dodatkową jeszcze godną podkreślenia zaletą omawianej tu publikacji jest uprzyświecenie czytelnikowi polskiemu w poprawnej, zweryfikowanej wersji językowej tekstu oryginału, a także i w szczegółowym, skomentowanym streszczeniu tego tekstu w języku polskim. Każde bowiem tzw. „tłumaczenie” jest faktycznie „interpretacją” (łac. *interpretatio*; gr. *hermeneia*) czyli najgłębszą z możliwych, intelektualną penetracją w sens odczytanego tekstu. Tematem są tutaj konkretne „przepisy” lekarsko-magiczne pojmowane jako swego rodzaju elementy kuracji skutecznej jakoby w leczeniu rozmaitego rodzaju dolegliwości czy nawet poważnych już schorzeń. Informacje te stanowią wartościowy, wiarygodny klucz pojęciowy dla badaczy rozmaitych tekstów, również tzw. „literackich” (czyli np. epickich romansów siedemnastowiecznych, tekstów lirycznych, narracji fabularnych prozą, epistolografii erotycznej etc.), reprezentatywnych dla kultury literackiej polskiej i europejskiej (zwłaszcza francuskiej) drugiej poł. XVII w. Historycznie poprawna ich interpretacja zależy przecież od znajomości funkcjonujących współcześnie z ich powstaniem i z ówczesną recepcją czytelniczną danego tekstu współczesnych im kodów kulturowych. Otrzymujemy zatem w tej publikacji możliwość wglądu do mentalności kobiety wykształconej (nie „poganki” przecież czyli przesądnej, zabobonnej prostaczki – wszak łac. *paganus* to właśnie zabobonny prostak, dzisiejszy tzw. „wsiół”) czyli damy uformowanej przez siedemnastowieczną francuską kulturę rozumu i estetykę klasycyzmu. Jest więc ten opracowany, przetłumaczony i wydany starannie materiał autentycznym również kluczem dostępu do magicznego, swoiście więc przyczynowo-skutkowego sposobu myślenia, który bywa i dzisiaj przecież ważnym tematem fabularnym rozmaitych narracji z gatunku *phantasy* i który wydaje się być dla popularnego czytelnika wytworem wyobraźni, całkiem „młodej” zaledwie, współczesnego nam pisarza uprawiającego w ramach

beletrystyki tzw. „realizm magiczny”. Tutaj przecież otrzymać możemy wgląd w autentyczny, historycznie możliwy do zlokalizowania „przepis” na pokonywanie zwykłej ludzkiej, więc bezradnej wobec niepewności i zmienności tzw. „fortuny”, więc tym bardziej przeto budzącej grozę ignorancji. Można zatem ów tekst udostępnić nam znakomicie w omawianej książce, traktować jako jedną z materiałowych ilustracji zespołu zjawisk, które Paul Hazard określił już dawno mianem „kryzysu świadomości europejskiej w latach 1680-1715”. Monograficzny wstęp autorstwa Ewy Śnieżyńskiej-Stolot budzi podziw, ale też i zaufanie czytelnika erudycją Komentatorki i Tłumacza, która nie przytłacza jednak nikogo serią dat ani wyliczeń tytułów przywoływanych tu dzieł. Całkiem odwrotnie, układa się ten tekst w mozaikę na tyle czytelną, iż pozwala mniej nawet zorientowanemu w szczegółach historycznych odbiorcy rozpoznać główne zarysy myśli kierujące tym wywodem. Zrekapitułowane wyżej omówienie publikacji *Księga kabał królowej Sobieskiej* w opracowaniu Ewy Śnieżyńskiej-Stolot i Fabia Boniego skłania do powtórzenia z głębokim przekonaniem w konkluzji, iż praca ta jest pod wieloma względami wartościowa poznawczo dla wiedzy o dawnej kulturze umysłowej polskiej i europejskiej.